

FERDINANZII: MONARHII ROMÂNIEI ȘI BULGARIEI ÎN CARICATURA BUCUREȘTEANĂ A MARELUI RĂZBOI

de ADRIAN-SILVAN IONESCU

Abstract. During neutrality, as well as during the armed conflict in which they became opponents in the Great War, the sovereigns of the two neighboring countries, Romania and Bulgaria have been the target of the irony of the humorous magazines and a rewarding subject for the cartoonists who served them. In Bucharest, at that time, there were published three humorous magazines such as: *Furnica* (The Ant), *Veselia* (The Joy) and *Mojicul* (The Cad), while the newspaper *Adevărul* (The Truth) almost every day included a cartoon in its pages.

At *Furnica*, a periodical led by George Ranetti and N. D. Țăranu, the cartoonists who constantly contributed with their smart drawings were Ary Murnu and Francisc Șirato; at *Veselia*, under C. Cosco's leadership, the main illustrator was San-George, who was joined by others like Sandy and Dprx who signed under pseudonyms in order not to be revealed their identity and not to be sued for press offences. *Mojicul* which was under the editorship of a few journalists who used pen names such as Archibald (G. Rădulescu), Ion Gorun (Al. I. Hodoș), Maximin (G. Millian-Maximin) and Mefisto (M.S. Faust-Mohr), the artistic contributors were Gilly (Anghel Gh. Pomescu), Hugo Square, Aurel Petrescu and, the most brilliant of all, N. Petrescu-Găină. While being in Jassy, as a refugee during the years 1917-1918, Ranetti, together with Petre Locusteanu, published a new humorous magazine entitled *Greerul* (The Cricket) as a natural continuation of the disappeared *Furnica*. They had B'Arg (Ion Barbulescu) as main cartoonist during that period. In *Adevărul*, a humorous drawing was published quite often on the front page under the generic *The Matter of the Day*, whose authors were either Iosif Iser or Alex Marin.

Masters of the satirical drawing, the collaborators to the specialized magazines in Bucharest, made a humorous iconography of great value and interest on the participation of the two countries and their rulers in the Great War.

Keywords: Cartoons, King Ferdinand of Romania, Tzar Ferdinand of Bulgaria, Kaiser Wilhelm II, World War I.

În pofida calităților ei plastice și a valorii de document al epocii pe care o ilustra, cu sarcasm, caricatura din timpul Marelui Război nu s-a bucurat, în mod special, de interesul istoricilor de artă din România. În 1959 a fost publicat un volum cu evidente intenții de înfierare a regimului burghezo-moșieresc și a regalității, prin intermediul studiului partinic al caricaturii românești, intitulat *Cronica ilustrată a unei lumi apuse*, în care, acestei perioade, i-a fost rezervat capitolul *La arme, pentru «neam» și pentru rege*¹. În ultimii ani, subiectul a devenit tentant pentru unii cercetători: Radu Tudorancea, în lucrarea sa *Frontul de acasă*, amintește numele câtorva caricaturiști și oferă, la final, o suită de planșe extrase din paginile revistelor *Furnica* și *Săptămâna Ilustrată* fără, însă, a le comenta². În *Enciclopedia propagandei Românești 1848-2009. Istorie, persuasiune și manipulare politică*, Călin Hentea decelează, pe câteva pagini, valoarea propagandistică a caricaturii, menționând numele câtorva autori de desen umoristic din vremea primei conflagrații mondiale³. La conferința internațională *Rhetorics of War in the Arts*, organizată de Institutul de Istoria Artei „G. Oprescu” pe 5–6 octombrie 2017, Elena-Cristina Bragea a prezentat comunicarea *Romania's Neutrality during First World War in the Cartoons of the Magazine „Furnica”*, inclusă rezumativ în broșura cu rezumatele manifestării⁴. La aceeași întrunire academică, am susținut și noi comunicarea

¹ Horia Liman, *Cronica ilustrată a unei lumi apuse*, București, 1959, p. 78–103.

² Radu Tudorancea, *Frontul de acasă. Propagandă, atitudini și curente de opinie în România Primului Război Mondial*, București, 2016, p. 90–91, planșele 1–4, 80–93.

³ Călin Hentea, *Enciclopedia propagandei Românești 1848-2009. Istorie, persuasiune și manipulare politică*, București, 2012, p. 537–542.

⁴ Elena-Cristina Bragea, *Romania's Neutrality during First World War in the Cartoons of the Magazine Furnica*, în Adrian-Silvan Ionescu, Olivia Nițș (editors), *The International Conference "Rhetorics of War in the Arts"*, București, 2017, p. 6.

*Cartoons in Occupied Bucharest (1917–1918)*⁵. Ne-am mai încercat puterile și într-un studiu despre subiectul românesc în caricatura bulgară din vremea războiului, rod al unei documentări întreprinsă la Sofia⁶. În 2017, la Muzeul Național Cotroceni a fost organizată expoziția *Portrete comice. Istoria în caricatură*, însoțită de un catalog unde au figurat și desene din vremea conflagrației⁷.

*

În perioada neutralității, ca și în aceea a conflictului armat care i-a găsit oponenti în Marele Război, monarhii celor două țări vecine, România și Bulgaria, au fost ținta ironiilor revistelor umoristice și subiect recompensant pentru caricaturisti care le deserveau.

Penițele înveninate ale desenatorilor satirici bucureșteni au fost foarte active în intervalul 1915–1916, după ce bulgarii au tras sabia alăturându-se Puterilor Centrale.

În acel interval, în Capitală, apăreau trei reviste de umor: *Furnica*, *Veselia* și *Mojicul*, iar ziarul *Adevărul* avea aproape zilnic o caricatură în paginile sale.

În *Adevărul*, pe prima pagină era publicat, destul de des, câte un desen umoristic sub genericul *Chestia zilei*, ai căror autori erau Iosif Iser (Fig. 1), Dragoș sau Alex. Marin. La *Furnica*, periodic condus de George Ranetti și N. D. Țăranu, caricaturisti care colaborau constant erau Ary Murnu (Fig. 2) și Francisc Șirato (Fig. 3); la *Veselia*, aflată sub redacția lui C. Cosco, principalul ilustrator era San-George (Fig. 4) la care se mai alăturau alții ce semnav cu pseudonim spre a nu li se cunoaște identitatea și a nu fi urmăriți în vreun proces de presă precum Sandy și Dprx, iar la *Mojicul* care avea drept redactori pe gazetarii Archibald (G. Rădulescu), Ion Gorun (Al. I. Hodoș), Maximin (G. Millian-Maximin) și Mefisto (M.S. Faust-Mohr), se manifestau Gilly (Anghel Gh. Pomescu), Hugo Square și N. Petrescu-Găină (Fig. 5). Când, în timpul refugiului la Iași din 1917–1918, Ranetti împreună cu Petre Locusteanu au editat o revistă de umor intitulată „Greerul” ca o continuare firească a dispărutei *Furnici*, l-au avut drept principal desenator pe B’ Arg (Ion Bărbulescu).

Fig. 1. Iosif Iser în timpul Campaniei din Bulgaria, Al Doilea Război Balcanic, 1913, detaliu B.A.R.

Fig. 2. Ary Murnu, 1915, colecția Doina Mândru.

⁵ Adrian-Silvan Ionescu, *Cartoons in Occupied Bucharest (1917-1918)*, în Adrian-Silvan Ionescu, Olivia Nițș (editors), *The International Conference „Rhetorics of War in the Arts”*, București, 2017, p. 14.

⁶ Idem, *Épins, guêpes, hérissons et orties au-delà du Danube: le sujet roumain dans la caricature bulgare pendant la Grande Guerre (1916–1918)*, în *Revue Roumaine d’Histoire de l’Art, Série Beaux-Arts*, tome LIII/2016, p. 63–99; Idem, *Țepi, viespi, arici și urzici de peste Dunăre: caricatura bulgară cu tematică românească (1916–1919)*, în *Muzeul Național XXVIII/2016*, p. 133–146.

⁷ Mădălina Nițșlea, *Portrete comice. Istoria în caricatură*, catalog de expoziție, Muzeul Național Cotroceni, București, 2017.

Fig. 3. Francisc Șirato, colecția Institutului de Istoria Artei „G. Oprescu”.

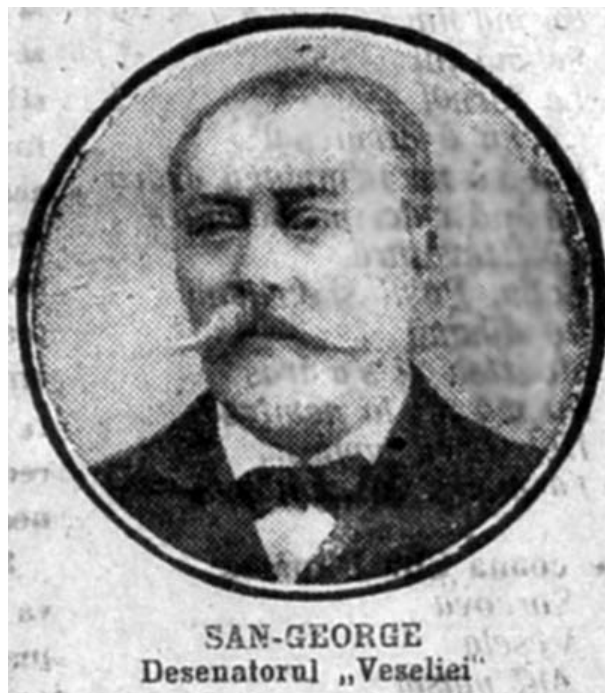

Fig. 4. San-George, în „Veselia” nr. 1/ 31 decembrie 1915.

Fig. 5. Nicolae Petrescu-Găină, desen de Gehl (?), 1922, colecția Doina Mândru.

Cei doi monarhi vecini erau foarte potriviți caricaturizării, nu numai prin starea de beligeranță care le dicta acțiunile pe front sau în diplomatie și politică, ci și prin anumite detalii fizice specifice, precum urechiile mari și clăpăuge ale regelui de la nord de Dunăre și nasul enorm al țarului de la sudul fluviului.

Chiar dacă au devenit inamici ei aveau multe lucruri în comun începând cu originea, amândoi fiind de sânge german, provenind din două dinastii importante europene, Hohenzollern și Saxa-Coburg-Gotha. Erau chiar înrudiți, iar regina Maria își amintea, cu plăcere, în *Povestea vieții mele* de vizitele la București ale „unchiului” bulgar, foarte simpatic și hâtru, pasionat de științele naturii, dar și un admirabil interlocutor și un actor în comportament, care purta multe inele pe degetele albe cu unghii foarte lungi: „(...) Ferdinand de Coburg [era] vestit în lumea întreagă pentru deșteptăciunea lui și pentru dragostea de uneltiri politice pe care o mânuia ca pe o artă. Sângele francez ce-i curgea în vine îi hărăzise un dar fără pereche de «causeur»; răspunsurile lui erau scilpitoare, ironia lui ușoară, aproape nevăzută și totdeauna nimerită. Cu un spirit ascuțit, cu un dar de observație căruia nu-i scăpa nimic, înzestrat cu un simț rafinat al umorului, își îngăduia uneori delicata plăcere de a râde de el însuși, de a-și lua în zeflema înfățișarea, ciudățeniile, gusturile, simpatiile și antipatiile. Toate acestea erau prilejul unor nesfârșite convorbiri pline de duh în care dădea drumul sarcasmului cât îi poftea inima.

În afară de aceasta Ferdinand era artist până în vârful degetelor; arta pentru el era o nevoie a vieții ca pâinea și apa, iar ca biolog și botanist cu greu i-ai fi găsit pereche chiar în lumea științei; avea și o nețărmurită și adâncă dragoste pentru flori, plante și animale. (...) Regele Bulgariei (...) era înalt, de statură cam greoaie, un sibiric căruia îi plăcea să vorbească despre sănătatea lui și să ia poza unui om bolnăvicios, dușman al oricărei osteneți fizice, iubitor de viață ușoară și răsfățată, cât se poate de îngrijit în portul și în eleganța lui, «grand seigneur» până a părea decadent, vorbind cu sarcasm de el însuși și de alții, dar știind să stârnească râsul împotriva altora. Ochii lui mici și pânditori erau așezați cam prea aproape de un nas fără îndoială foarte aristocratic, însă de proporții netăgăduit exagerate. (...)

Ferdinand al Bulgariei avea o patimă stranie pentru pietrele prețioase; le mângâia parcă atingerea lor i-ar fi pricinuit un fel de extaz fizic. (...)

Unchiul Ferdinand avea mâini albe și cât se poate de îngrijite și purta unghiile peste fire de lungi. (...) În viața obișnuită aceste degete albe erau încărcate cu inele de toată frumusețea”⁸.

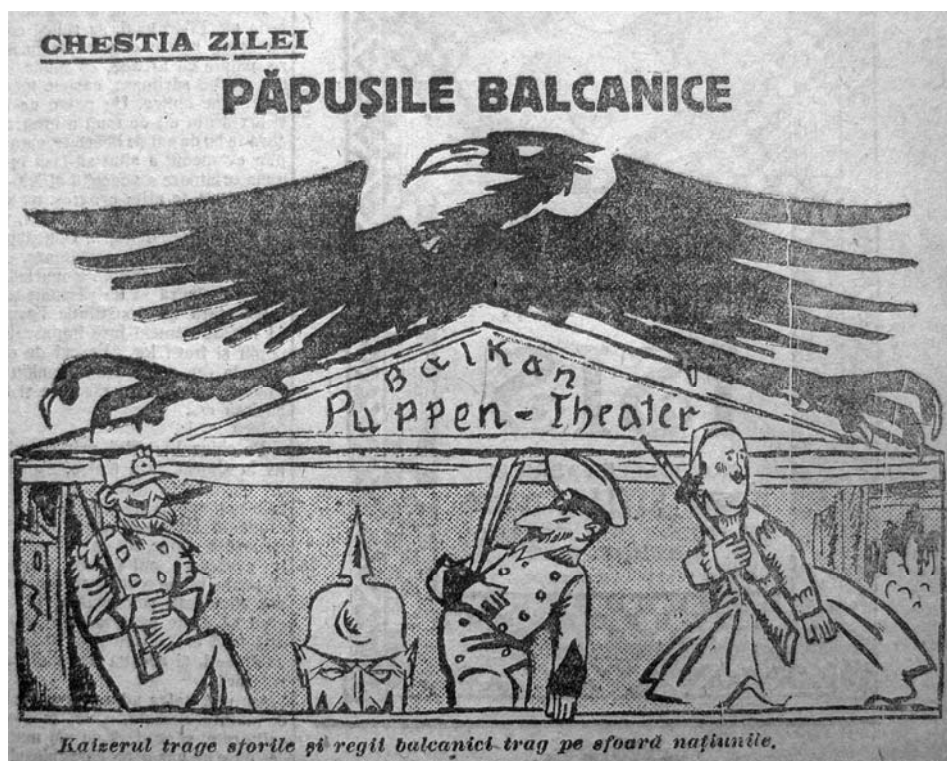

Fig. 6. Iosif Iser, Păpușile balcanice, în *Adevărul* nr. 10256/ 2 octombrie 1915.

⁸ Maria, Regina României, *Povestea vieții mele*, București, 1991, vol. II, p. 289–292.

Fig. 7. Iosif Iser, Cei trei crai nemți!, în *Adevărul* nr. 10269/12 octombrie 1915.

Făcând aluzie la originea lor germană, în două caricaturi din „Adevărul”, Iosif Iser îi arăta pe capii țărilor sud-est europene sub directa manipulare a kaiserului: pe scena unui teatru de păpuși surmontat de acvila prusacă, evoluau în chip de marionete cei doi Ferdinandzi – al nostru cu o pușcă miniaturală pe braț și un trabuc enorm în gură, cel bulgar cu un retevei – și Constantin al Greciei, el însuși dintr-o familie domnitoare germană, aceea de Schlesswig-Holstein, cu o pușcă de copil, mânuiți de marele păpușar german a cărui cască și mustăți ascuțite se ițeau de sub podium. Pe fronton era scris, în caractere angulare, amintind de cele gotice, „Balkan Puppen-Theater” iar legenda era foarte elocventă: „Kaiserul trage sforile și regii balcanici trag pe sfoară națiunile”⁹. (Fig. 6). În numărul din 12 octombrie al aceleiași publicații, Iser revenea cu un desen cu temă asemănătoare: sub genericul „Cei trei crai nemți” erau date portretele șarjate ale acelorași suverani plasați în umbra fioroasei acvile germane, cu legenda „Aripa uliului nemțesc proteje pe cei trei crai nemți de la răsărit!”¹⁰ (Fig. 7)

Tema nasului suveranului vecin era motivul principal al săgeților caricaturiştilor români. Pentru acest nas foarte mare – de a cărei dimensiune făcea chiar posesorul haz cu un înalt simț al autoironiei considerându-l o trompă iar pe sine însuși un înțelept elefant¹¹ – țarul bulgarilor fusese poreclit „Nazone”. Pe seama acestei caracteristici a figurii sale s-a glosat foarte mult în periodicele noastre. Alex. Marin semna un desen în „Adevărul” din 8 iulie 1916, în care țarul bulgar își măsoara, neliniștit, nasul cu un metru de tâmplărie deoarece simțea că i se scurtează de când începuse ofensiva aliată la Salonic.¹² (Fig. 8)

În *Veselia*, sub condeiel lui Sandy, țarul era flatat prin prezentarea sa în atitudinea și cu vestimentația înconfundabilă a primului împărat francez – bicornul și redingota simplă, gri – având legenda: „Napoleon Nazone al Bulgarilor”¹³. (Fig. 9) Mult mai puțin flatant era un desen preluat, pe 7 octombrie 1915, de jurnalul *Adevărul* dintr-un periodic străin unde suveranul țării vecine era figurat ca un rămător ce-și introdusese lungul nas în scorbura unui arbore: „Țarul bulgar scormonește rădăcina stejarului din ghinda căruia s-a nutrit”¹⁴. (Fig. 10)

⁹ *Adevărul* nr. 10256/ 2 octombrie 1915, p. 1.

¹⁰ *Adevărul* nr.10269/ 12 octombrie 1915, p.1.

¹¹ Maria, Regina României, *op. cit.*, p. 291.

¹² *Adevărul* nr. 10534/ 8 iulie 1916, p. 1.

¹³ *Veselia* nr. 13/24 martie 1916, p. 6.

¹⁴ *Adevărul* nr. 10264/7 octombrie 1915, p. 1.

Fig. 8. Alex. Marin, Unde dai și unde crapă, în *Adevărul* nr. 10534/ 8 iulie 1916.

Fig. 9. Sandy, Napoleon Nazone al Bulgarilor, în *Veselia* nr. 13/ 24 martie 1916.

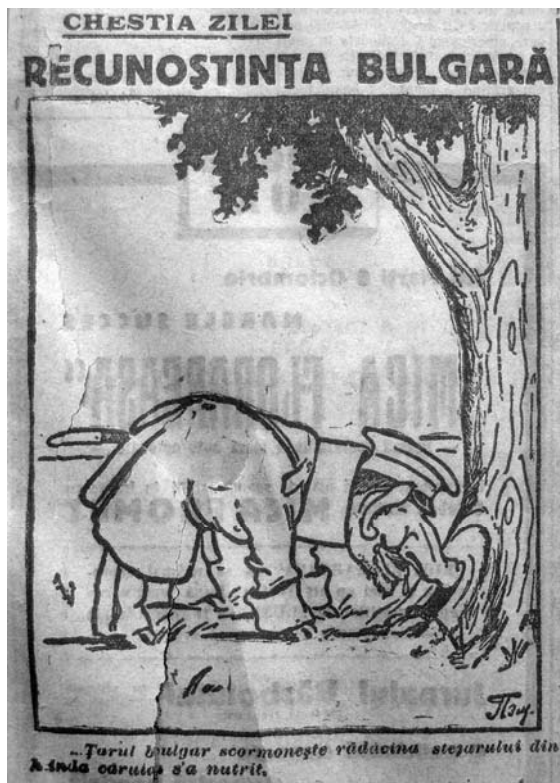

Fig. 10. Recunoștința bulgară, în *Adevărul* nr. 10264/ 7 octombrie 1915.

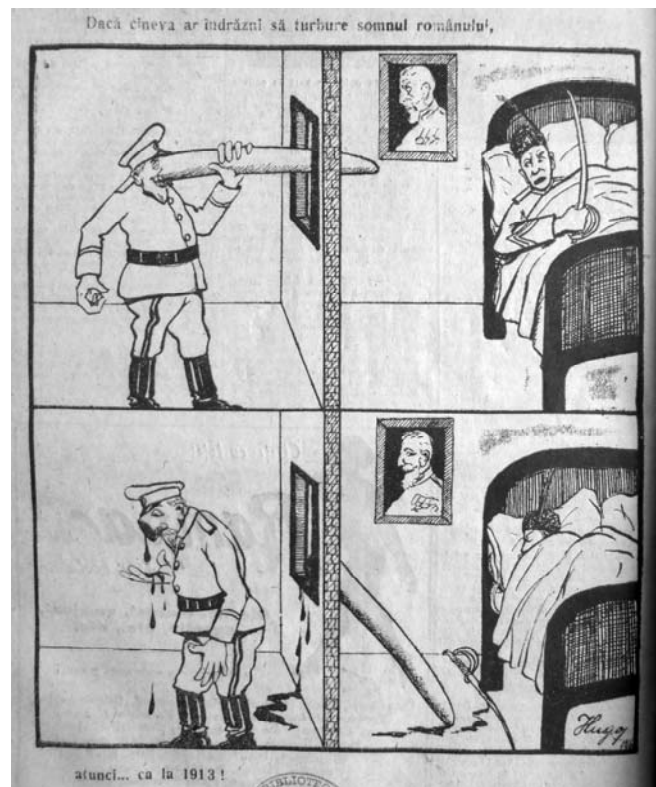

Fig. 11. Hugo Square, Dacă cineva ar îndrăzni să tulbure somnul românului... atunci... ca la 1913!, în *Mojicul* nr. 48/ 24 ianuarie 1916.

În paginile revistei *Mojicul*, Hugo Square a închipuit o narațiune cu două faze pusă sub legenda „Dacă cineva ar îndrăzni să tulbure somnul românului... atunci... ca la 1913!”¹⁵: în cea dintâi secvență, țarul bulgar își bagă nasul pe fereastra camerei unde doarme un dorobanț ce, vigilent, se trezește și pune mâna pe sabie în vreme ce, din rama de pe perete, chipul regelui Carol I pare neliniștit, pe când în cea de-a doua, soldatul român s-a întors pe partea cealaltă, să-și continue somnul, după ce i-a retezat curiosului nasul, spre satisfacția bătrânului suveran ce râde, încântat, în cadra sa. (Fig. 11) Tot Square a semnat coperta numărului aceleiași periodic din 21 februarie 1916, *Situația în Balcani*, unde kaiserul călărește pe nasul bulgăresc sprijinit pe umerii aliaților, împaratul austro-ungar și sultanul otoman, spre a arăta că *Germania este călare pe...situație*.¹⁶ (Fig. 12) Toți din acest atelaj original asudă din abundență cărându-l pe împăratul neamț ce se arată foarte mulțumit de poziția sa, cu biciul în mână. Coperta următorului număr al revistei are aceiași protagoniști prinși într-un dans îndrăcit la sunetul fluiерului kaiserului, care-l invită și pe român să intre în horă în vreme ce acesta, mucalit, răspunde că așteaptă să obosească actualii dansatori.¹⁷ În dreapta, Ferdinand-Nazone țopăie, cu agilitate, iar stropi mari de transpirație i se scurg pe tâmpile și pe nasul enorm. (Fig. 13)

Fig. 12. Hugo Square, Situația în Balcani, în *Mojicul* nr. 52/ 21 februarie 1916.

Fig. 13. Hugo Square, Invitation à la danse, în *Mojicul* nr. 57/ 27 martie 1916.

Nasul formidabil al țarului poate fi confundat cu un zeppelin ce își face apariția deasupra unei așezări liniștite, motiv pentru Square de a ilustra o narațiune în patru timpi, cu legende care produc o treptare a tensiunii dramatice: „Zeppelinul se zărește!... Se apropie! Iată-l! Vine! A venit! Na!”¹⁸ (Fig. 14)

¹⁵ *Mojicul* nr. 48/ 24 ianuarie 1916, p. 5.

¹⁶ *Mojicul* nr. 52/21 februarie 1916.

¹⁷ *Mojicul* nr. 57/ 27 martie 1916.

¹⁸ *Mojicul* nr. 58/ 3 aprilie 1916, p. 9.

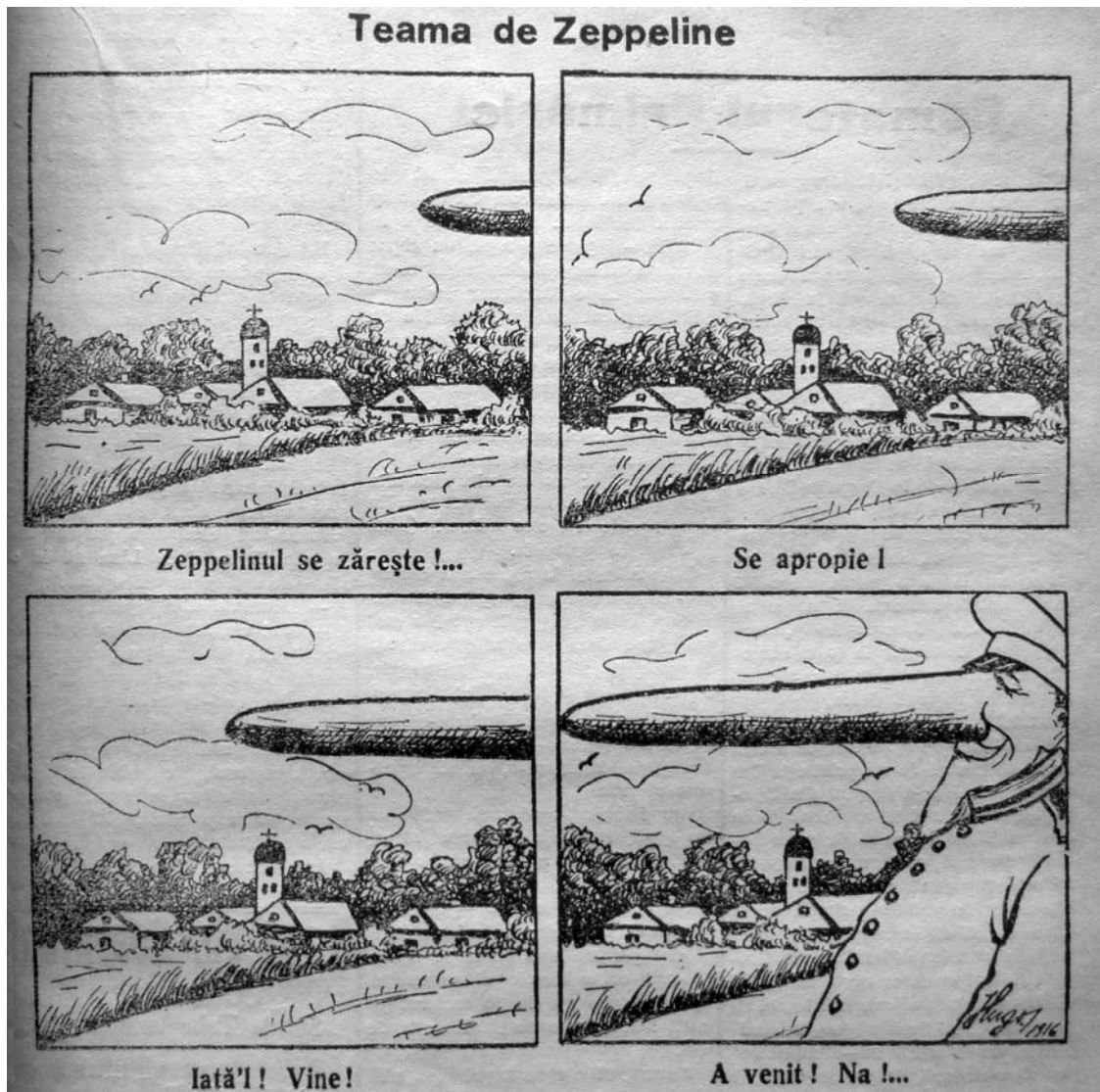

Fig. 14. Hugo Square, Teama de zeppeline, în *Mojicul* nr. 58/ 3 aprilie 1916.

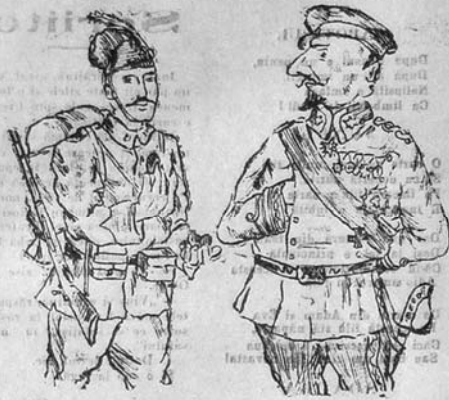
În *Veselia*, caricaturistul ce se ascundea sub pseudonimul Dprx publica în numărul din aprilie 1916 o caricatură de sezon suscitată de sărbătoarea Paștelui, dar cu aluzie la dorita și apropiata intrare a noastră în război: soldatul român, cu ouă roșii în mână, îl invită pe țarul bulgar să ciocnească cu el, iar pentru că acesta ezită îi dă cu oul în nas – „Ce, nu vrei, stai că-ți arăt eu ție! Na!” – după care întoarce spatele și pleacă lăsând adversarul să fie mângâiat de kaiser: „Consolează-te aliate, tot nasul tău fu mai tare”¹⁹. (Fig. 15) Chiar dacă narațiunea este destul de spirituală, deși cam naivă, desenul nu are eleganță, este simplist, linia lipsită de modulație și de nerv. Comparativ cu Petrescu-Găină, experimentatul colaborator al *Mojicului* și al altor reviste umoristice, sau chiar cu acelea ale colegului de redacție Hugo Square, Dprx pare un artist naiv care printr-o fericită întâmplare a fost publicat în paginile respectivului periodic.

Relația tensionată dintre membrii Puterilor Centrale oferea motive generoase de hilaritate pentru caricaturisti. Spre a-și stimula aliatul bulgar să intre în acțiune, germanul era nevoit să-i aplice un picior în spate, așa cum și-a imaginat scena Dragoș în desenul de la rubrica *Chestia zilei* din *Adevărul*²⁰. (Fig. 16) Un desen sintetic, viguros, cu linii puține care defineau clar anatomia impecabilă și cunoștințele de mișcare alertă îl caracterizau pe autor. Identitățile celor două personaje sunt sugerate doar prin atribute vestimentare: bulgarul cu șapcă și lentă de mare decorație pe piept și prusianul cu o cască cu țui.

¹⁹ *Veselia* nr. 16/14 aprilie 1916, p. 5.

²⁰ *Adevărul* nr. 10597/ 8 septembrie 1916, p. 1.

Intre vecini

Homănuț. — Hai, vecine să ciocnim!

Minunile Grefagiului

Cu o nimore indescriptibilă primii ei o scrisoare de la fostul meu camarad de școală Popescu D'ambła. Evenimentul mă surprinsese cu atât mai mult cu cât știam că Popescu D'ambła trebuia să fie aproape zece ani să ocupe funcțiunea stabilă dar puțin lucrativă de răposat. Mă înșelam, căci pe dată ce D'ambła a putut să fie în mână tocul, trebuia să fie bine scăpat de toate boalele ce-i împădășeau: "tîierețea", rachitișm, scleroză, diabet, strabism, catbar, oftică galopantă, diabet, uremie, paralizie, ezezma, varicelă, neputință, hipropizie, dyspepsie, ataxie, autopsie și câte și mai câte. Din leagăn fusese endemant în unanimitate de toți doctorii. Și cu toate acestea și în umirea (ntorur trăsese, ba fusese frecventase și școala primară Dar Dumnezeu știe cum: era considerat la mort, pe zi ce trecea se așteptau toți să repunzeze.

Eu nu mai auzisem de el de când pleasem de la școala primară lășându-l cu un picior în groapă. Și sfârșitura asta îmi scria cu trăsătură viguroasă și puternică, ce fără îndoială trăda o solidă virilitate, următoarea scrisoare:

Monșer,

Vino mâine Sămbătă — în ora șase seara — la Royal. Vom dețina cu niște dame strasnice și vom face un chef dat draclui.

Cu o scuturare de mână rămanu al meu camarad de școală, Popescu D'ambła Sampion de box englezească

P. S. Voi fi într-o hlană de aviator, cu o sapea de automobilist, pantaloni de călăreț, jambiere de vânătoare, pantofi de tenis, o spadă de perimă. Semn Particular: Port monocel.

Citiți și recitiți, poate de o sută de sute de ori această scrisoare fantastică și după primul moment de șameală ma pipăii eu atenție înaintea de a accepta o invitație pe atât de cordială pe cât de neprevăzută. Îmi era teamă nu-i vorbă să mă alipsez eu un provincial pe cât de idiot pe atât de jăcnit. Dar curiozitatea îmi învinse orice scrupul și la ora indicată eram la rendez-vous.

Oh! Minunație... eu să pot descrie încremirea ce mă cuprinsese mi-ai trebui pana unui măestru.

Drept ca un J. Inalt, puternic, eu e musculatură bogată, ras, tuns și frezat, Popescu D'ambła surzător și bine dispus nu semăna de loc cu celălalt de la școală.

Ce nu vroii, stai că țiară eu tie! Na!

Nu mă putui abține să nu esclam: — Mii de bombe! Mare's minunile ale, Doamne!

— El ce țieci! și-mi trânti un pumn de mai, mai să mă doboare jos.

Măncăram băurăm, chezurăm și pe urmă începurăm să vorbim de dulcea copilărie.

— Mă găsești schimbat? mă mai întrebă D'ambła.

— Ba bine că nu! dacă nu mi-ai fi dat semnalmente precise m'as fi muncit rău până să te găseșc.

Și atunci Popescu D'ambła îmi dădu interesante amănunte asupra Institutului medical care a putut să săvârșească această operă magistrală, această remarcabilă metamorfoză. Un doctor eu degete de zină îi scosese ochii lui mici și îi înlocuise la dreapta eu un ochi de vultur, la stînga eu un ochi de bou (ca să fie monocel probabil). Pentru ca să-i schimbe stomacul lui bolnav îi introdusese în abdomen un solid stomac de struț. Și alte nenumerate animale contribuiseră care mai de care să repare pe D'ambła.

Avea acumă mușchi de țigru, o inimă de leu, o limbă de femeie... Ba putea să se laude cu o magnifică piele de măgar!

— Urra! viată Grefagiului! Incheie el isterisic.

Felicitați călduros pe camaradul meu și ne îndreptărăm spre casă. Dar deabia eșisem din calea Victoriei, că amicul meu începu să facă niște ză-zaguri ciudate de la un tro-

tuar la altul oprindu-se în dreptul felinarelor, la colțul caselor, pe la garduri și în dreptul chișceniilor.

— Ai perdut ceva D'ambła? întrebai eu surprins.

— Nu, monșer, din cauza unei pietre ce o aveam în bășica udului.

— ????.

— Da, doctorul idiotul draclui, mi-a greflat o bășică de căine.

— Și?

— Cum și? Nu vezi: ridice piciorul.

Silvigo

GHICITOARE

Uite-o, nu e, când are Când dispare, din țărăni Dacă ar fi și-asa de Jeane Nu s'ar trece, desi 'n mână O aveți. Stă mult urin cărciumi Și prin casele bonale: La săraci nu totdeauna... Și a orase stă și n sale!

Dinpoel.

Deslegarea este:

— Jean! Uite colo! e un om trimis jos!

— Într'adevăr! și alături de el o bicicletă...

— Doamne! Fără îndoială un accident. Bietul bădat!

Victima nu are aerul să fi observat prezența lor. Stă nemiscat, avind nepăreață unui mort.

— Dar, exclamă deodată tinăra femeie, e d. Brănescu, Goga Brănescu! Ah! nenorocitul!

— Într'adevăr, e chiar el!

— Uite, e plin de sînge pe frunte, peste tot. Vestimintele îi sunt umezite. E poate mort. Dar nu trebuie să-l lășăm în starea asta!

— Ai dreptate dragă, ajută-mi să-l urem în automobil.

— Ești nebun? Asta îi mai trebuie, zădușurile i-ar grabi moartea. Trebuie numai decit un doctor.

— Un doctor? Nu există decit la 25 km. N'o să-l lășăm în drum pînă să aducem doctorul!

— Te duci tu dupe doctor și eu rămîn să-l îngrijesc.

— Tat! Nu te gîndesti... ar fi imprudent...

— Dacă crezi că lucrul acesta o să mă distreze! Să stai o oră și jumătate lingă un rănit, pe un drum unde nu trece nimeni. Dar sunt doctorii în fața cărora nu te poți da înnoipi.

— E frumos, dragă Lenuto, egece vrei să faci, te admir, zise băiețutul foarte miscat de această mărinimie.

— Și pornește eu automobilul dupe doctor.

— Cînd mașina nu se mai zărește, victima se scolă în sus.

— Mi-e sete, zise dinșul.

— De ce, dragul meu?

— De sărutările tale. A plecat Jean?

— S'a dus dupe doctor.

— Bietul om!

— Și noi avem o oră și jumătate de stat împreună.

— Victima accidentului, e lungă tinăra femeie, înălțându-i talia.

— Așa că a reușit de minune trercul nostru?

— Cum nu se putea mai bine.

— N'aveam alt mijloc de a avea o infiltire. Ce idee! să te (ii toată ziua dupe fustele nevestei. De abia ne putem vedea în treacă. Trebuia să găsim ceva ingenios.

— Dacă am profitat de umbra acestui stușiu?

— Dînsa voia și amîndoi tinădu-se de talie intrară în stușiu.

Kaiserut.—Consoleazăte abiate, tot nasul tău fu mai tare. Desen de DPRX

Accidentul

Un frumos decor de după amiașă primăvăratică. Pe șoseaua serpuită a drumului se zărește un punct negru. El înaintează repede, se mărește și devine mai țirziu un automobil destul de mare. În el se zărește un bărbat și o femeie. Deodată femeea începe să strige:

— Nu știi, că an era să mă venim, Jean voia să meargă în altă direcție.

— Auzi mizerabilul!

— Uși că sunt de față! Și apoi deoarece s'a făcut cum am voit noi...

Ce bine e acil! Aer curat, răcoare, liniște... un adevărat rai, nu e așa?

— O da!

— Avem o oră întregă, dragul meu!...

Costache Glumici

Fig. 15. DPRX, Între vecini, în Veselia nr. 16/14 aprilie 1916.

Fig. 16. Dragoș, Ori de câte ori face un pas înainte, este că eu îi aplic un picior dinapoi!!, în *Adevărul* nr. 10597/ 8 septembrie 1916.

Petrescu-Găină era, de departe, cel mai dotat colaborator al *Mojicului*. Ajutat de o linie expresivă și de o impecabilă individualizare a personajelor, el a imaginat un dialog pedant pe teme militare între kaiser și țar, pentru coperta revistei din 24 iulie 1916: cel dintâi îl presează pe cel de-al doilea să intre în luptă, amintindu-i că i-a acordat gradul de mareșal prusian, dar acesta îi amintește că și el l-a onorat pe kaiser cu gradul de colonel al unui regiment bulgăresc și, arogant, îi arage atenția că nu poate primi ordine de la un rang inferior²¹. (Fig. 17) Totdeauna inspirat, Petrescu-Găină găsea motivele cele mai potrivite de a-i ironiza pe inamici. Făcând referire la localitatea Belle-Alliance din Belgia, în apropierea câmpului de luptă de la Waterloo unde avusese loc, în 1815, întâlnirea dintre comandanții britanic și prusian, feldmareșalii Wellington și Blücher după crâncena confruntare cu armatele lui Napoleon pe care le înfrânseseră, caricaturistul român face o comparație între măreția înaintașilor iluștri și ridicolul urmașilor: kaiserul își prezintă aliații cu aspect jalnic spunând „Războiul meu e sfânt, lupt pentru civilizație și împotriva barbariei. Priviți tovarășii mei de idei!”²². (Fig. 18) Dar aceștia arătau ca o adunătură de tâlhari de codru: Franz Joseph cu un pumnal în mână, sultanul Mehmed Reșad cu mânecile suflecate ca un călău și sângele picurându-i din palme, iar țarul bulgar, cel mai corpolent și impozant dintre ei, cu o secure în mână, pistol și hanger la brâu. Coperta numărului din 7 august 1916 pare a continua narațiunea imaginii anterioare. Spre a susține titlul „Tovarășii Kaizerului” și legenda „Mână pe mână spală... cu sânge”²³, talentatul desenator l-a reprezentat pe kaiser de data aceasta cu mânecile suflecate și mâinile însângerate ascunse la spate, având cuțite și pistoale înfipite în șerpar, în vreme ce aliații săi îl înconjoară, clătînându-se: împăratul austriac, sprijinit în cârjă, sultanul bandajat la picior, la mână și la falcă și ținându-se de șalele dureroase, iar țarul bulgar, în zdrențe și înnegurat la chip, cu mânerul unui hanger ieșindu-i din brâu. Întreaga atmosferă este sumbră și luna este

²¹ *Mojicul* nr. 74/24 iulie 1916.

²² *Mojicul* nr. 62/1 mai 1916, p. 16.

²³ *Mojicul* nr. 76/7 august 1916.

tăiată de niște nori negri. (Fig. 19) Într-un număr anterior apăruse un desen nesemnat, dar stilistic foarte apropiat de realizările lui Petrescu-Găină, în care erau concentrate aspirațiile de închieiere a ostilităților. Intitulat „Cum se va sfârși războiul”, desenul prezintă pe cei patru stâlpi ai Puterilor Centrale cu mâinile ridicate și figurile speriate, strigând: „Kamerad! Kamerad! Depunem armele!”²⁴ (Fig. 20)

Fig. 17. N. Petrescu-Găină, Pe frontul de la Salonic, în *Mojicul* nr. 74/24 iulie 1916.

Fig. 18. N. Petrescu-Găină, La Belle-Alliance, în *Mojicul* nr. 62/ 1 mai 1916.

Alți colaboratori ai „Mojicului” sunt Gilly – pseudonimul graficianului Anghel Gh. Pomescu –, Aurel Petrescu și B²Arg, pe numele adevărat Ion Bărbulescu. Cel dintâi a publicat un desen în care „centralii”, legați între ei cu o coardă, fac o ascensiune periculoasă pe un perete abrupt de stâncă; kaiserul, ajuns pe culme, se pregătește să taie funia de care Franz Joseph se ține, cu disperare, iar sultanul și țarul, cu ochii dilatați de teamă, atârnă în gol²⁵. (Fig. 21) Excelent portretist, Gilly a inserat în paginile numărului de la începutul lui aprilie 1916 portretele suveranilor Spaniei, Greciei și României sub genericul „Cei trei neutri”²⁶. (Fig. 22) Pentru toți trăsăturile au fost mult exagerate: la Ferdinand nasul foarte acvilin, urechile clăpăuge, o mustață stufoasă de sub care iese trabucul aprins și gâtul prea subțire pierdut în gulerul brodat al uniformei de general, Alfonso al XIII-lea are, la fel, un nas prominent, ochii apatici deși starea sa sufletească ar părea voioasă după dinții cabalini dezveliți într-un zâmbet tâmp, iar Constantin, chel, poartă niște mustăți lungi, filiforme și inegale.

Mai puțin dotat pentru portret, A. Petrescu a elaborat o caricatură în care se făcea referire la neutralitatea românească: regele nostru era persuadat de antantiști să intre în acțiune. La întrebarea „Cum? D-ta nu vii cu noi?”, suveranul răspunde eliptic „Ba o să viu – dar până atuncea, nu!”²⁷ (Fig. 23) Între aliații

²⁴ *Mojicul* nr. 70/26 iunie 1916, p. 9.

²⁵ *Mojicul* nr. 73/ 17 iulie 1916, p. 10.

²⁶ *Mojicul* nr. 58/ 3 aprilie 1916, p. 5.

²⁷ *Mojicul* nr. 46/ 10 ianuarie 1916.

Fig. 19. N. Petrescu-Găină, Tovarășii Kaizerului, în *Mojicul* 76/7 august 1916.

Fig. 20. N. Petrescu-Găină (?), Cum se va sfîrși războiul, în *Mojicul* nr. 70/26 iunie 1916.

ce întind mâinile, rugători, către suveranul român, rusul și britanicul au trăsăturile generice ale nației lor, îndeobște folosite în caricaturi, în vreme ce pentru francez a fost schițat președintele Raymond Poincaré cu barbișonul său alb, iar pentru italian acelea ale minusculului și ridicolului rege Victor Emmanuel al III-lea, strivit sub chipiul prea înalt de sub care se ițesc mustățile zbârlite.

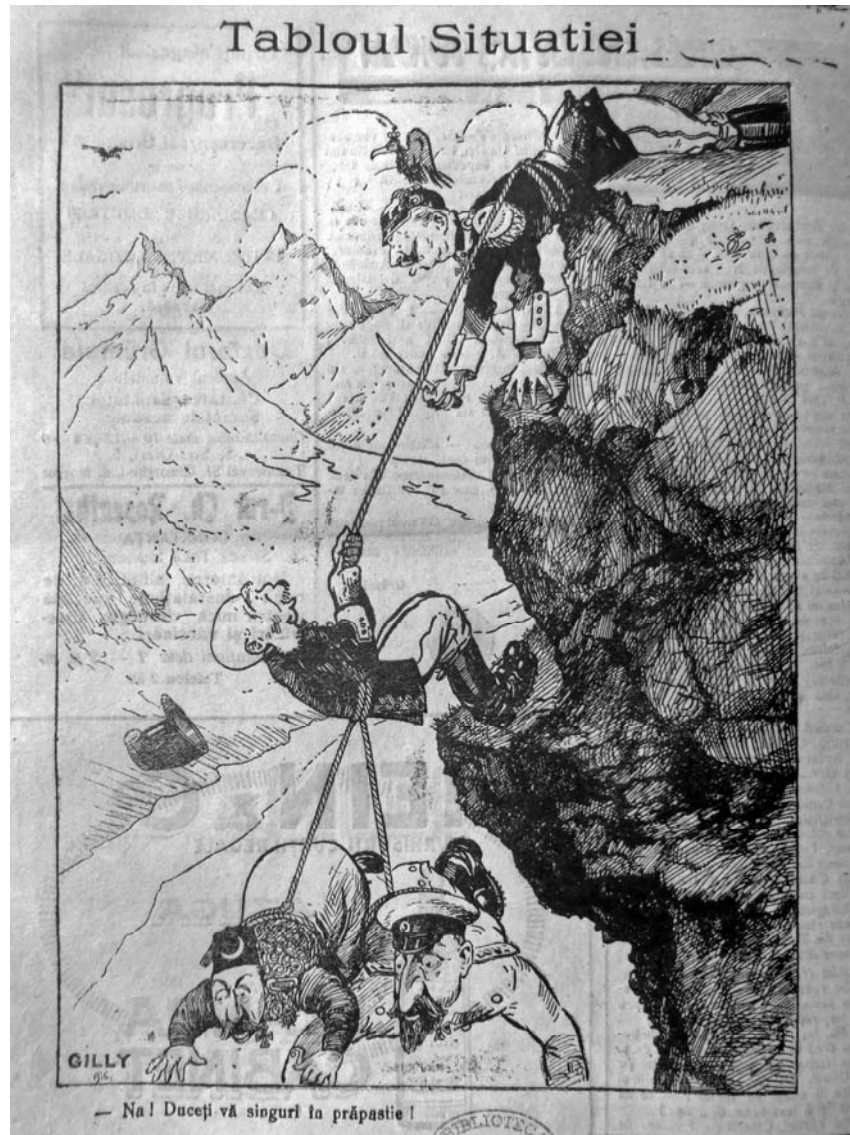

Fig. 21. Gilly, Tabloul situației, în *Mojicul* nr. 73/ 17 iulie 1916.

Fig. 22. Gilly, Cei trei neutri, în *Mojicul* nr. 58/ 3 aprilie 1916.

Fig. 23. A. Petrescu, Cum? D-ta nu vii cu noi? Ba o să viu – dar până atunci, nu!, în *Mojicul* nr. 46/ 10 ianuarie 1916.

Tema neutralității a fost adesea abordată de caricaturiști. În primăvara anului 1915, o copertă a *Mojicului*, imprimată bicolor, reproducea un desen al lui B'Arg care plasase, în prim-plan, chipurile kaiserului german și al regelui Ferdinand surprinși de acțiunea din fundal unde Nicolae Filipescu, în chip de hipnotizator, încerca să-l facă pe dorobanțul român să intre în acțiune, dar acesta se prăpădea de râs și nu răspundea la comenzi fiind gădilat, cu o pană pe care scrie „Transilvania”, de oamenii politici Take Ionescu și Alexandru Bădărău – referire directă la dezbaterile parlamentare din acel moment²⁸. (Fig. 24)

Un desenator care își ascundea identitatea sub inițialele MEM a executat, la începutul verii lui 1915, o ilustrație ce-l reprezenta pe regele Ferdinand făcându-și siesta la umbra unui păr, iar deasupra sa, o pară dolofană și „mălăiață” ca în vechiul proverb românesc – pe care scrie „Transilvania” – pare a fi gata să pice în gura suveranului²⁹. (Fig. 25) Tot în vis apărea cufundat monarhul într-un desen al lui Ary Murnu din aceeași toamnă, apărut în „Furnica”: din fumul trabucului lua contur o întrupare a Transilvaniei care se pregătea să așeze pe nobilul creștet coroana Imperiului Român, în vreme ce pe două ferestre privesc, cu oarecare îngrijorare, Franz Joseph și ministrul german la București, Hilmar von dem Bussche, și dialoghează: „Iesus Maria! În viața mea n-aș fi crezut că dintr-o țigare nemțească să iasă asemenea fumuri!” la care diplomatul răspunde, liniștitor „Sire, nu te speria. Vorba aia: vanitas vanitatum... și toate-s (ha)vane!”³⁰ (Fig. 26)

Datorită poziției sale înalte, chiar în vârful ierarhiei sociale, politice și militare a statului precum și a prezenței sale constante în rezolvarea – sau nerezolvarea – problemelor la zi, regele Ferdinand a fost subiectul preferat al multor coperti și chiar al unor ilustrații din interiorul revistei *Furnica*.

²⁸ *Mojicul* nr. 13/ 24 mai 1915.

²⁹ *Mojicul* nr. 16/14 iunie 1915.

³⁰ *Furnica* nr. 5/22 septembrie 1915.

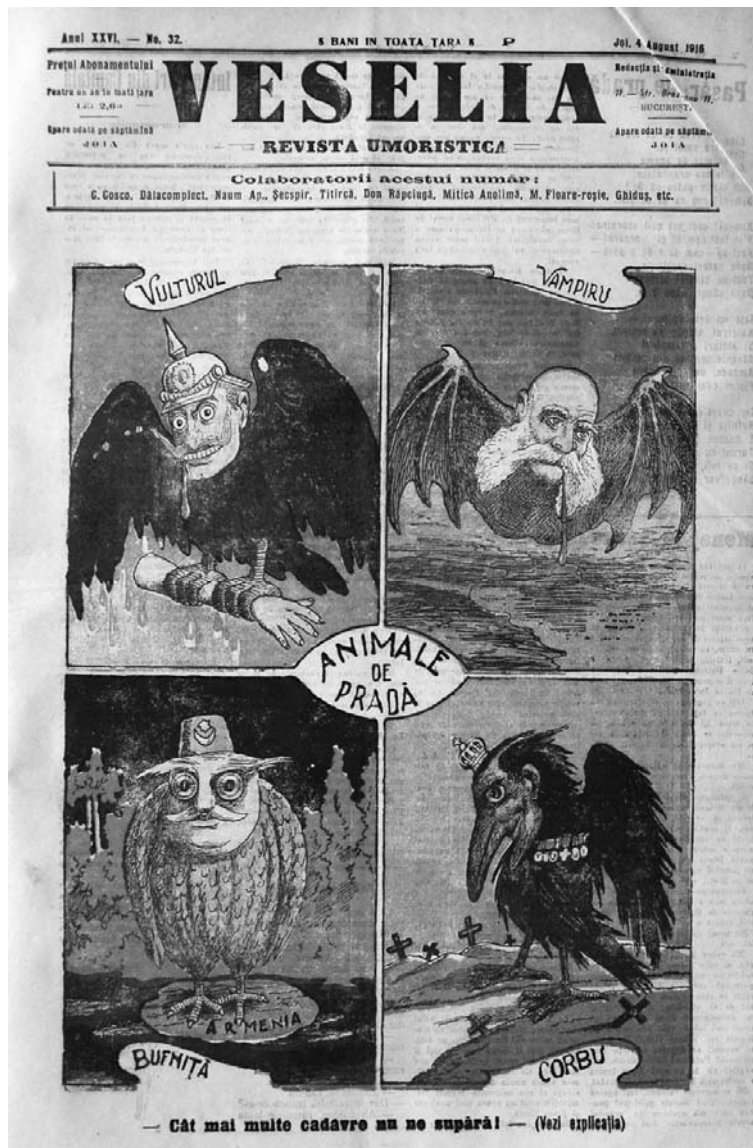

Fig. 45. San-George, Animale de pradă, în *Veselia* nr. 32/ 4 august 1916.

În timpul neutralității ambelor țări dunărene, Francisc Șirato dădea la lumină în *Furnica* o amuzantă scenă cu monarhii vecini îmbrăcați civil dar păstrându-și pe cap acoperămintele militare specifice armatelor lor. Ei se intersectau în timpul unei plimbări dar, preocupați de lectura unor periodice – Ferdinand al României cu *Monitorul oficial* în mână iar Ferdinand al Bulgariei cu *Mir* –, se agățau de mânerul umbrelor ce le strâneau sub braț și nici unul nu mai putea să înainteze. Caricatura se intitulează *Neutralitatea româno-bulgară* iar legendele celor două imagini ce se continuă, cinematic, o constituie întrebarea legitimă a celor doi Ferdinanzi: „Cu cine mergem?” și „Hei, drăcia dracului, mi se pare că stăm pe loc!”³¹. (Fig. 27) Tot această chesiuie era abordată de Ary Murnu pe ultima copertă a aceleiași reviste din 8 septembrie 1915. Intitulată *Cinema-război*, imaginea reprezenta pe suveranii vecini alături de un grec stând în expectativă în fața unui craniu în ale cărui găvane se vedeau, ca pe un ecran de cinematograf, chipurile celor doi kaiserii aliați, Wilhelm al II-lea și Franz Joseph I. De falca rânjită a hârcii stătea proptită o scară, iar legenda era revelatoare în acest sens: „Ochii fascinatori sau neutrii gata să intre în gura morții”³². (Fig. 28) Tot la posibilitatea de a-i câștiga pe cei doi drept aliați se referea și caricatura următoare a lui Murnu, *Visul Kaiserului*, în care acesta, purtându-l în cârcă pe vârstnicul împărat austriac, călca pe nasurile celor doi

³¹ *Furnica* No. 20/ 13 ianuarie 1915.

³² *Furnica* nr. 3/8 septembrie 1915.

Ferdinanzi ca peste o punte ce leagă două țarmuri: „Ce mai pod mi-aș face eu până la Constantinopol din Ferdinasurile astea!”³³ (Fig. 29)

Ezităările lui Ferdinand al Bulgariei de a se alătura Centralilor au fost sintetizate pe ultima copertă a numărului de Crăciun, prin reprezentarea țarului ca staroste a unui grup de colindeți ce-și înălțau cântul către o fereastră de la care Tripla Alianță, întrupată de o femeie cu păr roșu, azvârlea covrigi, drept răsplată, pe nasul lung al țarului, întrebându-i „Intrați ori nu intrați?” la care răspunsul era „Ei, ași! Ca să ne faceți cârnați?”³⁴ (Fig. 30)

Fără a-l include pe regele României în compoziție, San-George, ilustratorul *Veseliei*, a realizat o copertă policromă la finele lui martie 1916, în care „centralii” încercau să ademenească România, figurată printr-o fetiță drăgălașă și naivă, îmbrăcată în port popular și cu un buchet de flori în brațe. Ea părea surprinsă de curtea ce i se făcea – „Bre, dar drăgăstoși mai sunt cu mine!” – fără a observa că acei „curtezani” purtau niște panouri pe care erau reprezentați cu flori în mâini și plecăciuni slugarnice dar, în spatele acestora ei își îndreptau armele spre micuța credulă³⁵. (Fig. 31)

Cum Marele Război părea, din afară, un mare spectacol, Murnu a imaginat pentru „Furnica”, un spectacol într-o arenă, unde protagoniștii erau țarul Ferdinand și kaiserul Germaniei iar publicul este format de regele României și membrii guvernului său Ion I. C. Brătianu, Barbu Ștefănescu Delavrancea, Take Ionescu și Nicolae Filipescu, așezați de-o parte și de alta a reprezentării simbolice a țării sub înfățișarea unei țărănci plictisită de reprezentație, care cască de-i trosnesc fălcile. Stând în echilibru pe un glob terestru, țarul îl susținea în vârful nasului pe kaiser ce se sprijinea în țepușa căștii sale, făcându-l să sângereze pe aliat. Între cei doi acrobați s-a înfiripat un dialog plin de înțeleșuri relative la situația lor și a spectatorilor: „A cam plictisit pe România spectacolul nostru: uite-o cum cască!” remarcă împăratul german la care țarul răspunde: „N-o plâng pe ea, Kaizere, că stă bine: cască-n stal, pe câtă vreme eu... cască-n nas!”³⁶ (Fig. 32) Tot Murnu l-a reprezentat pe țar în chip de elefant călărit de marele său aliat. Pe trompă suflă foc și pară în vreme ce obuzele zboară pe deasupra lor. Ca un martor imparțial, regele nostru întrebă, în zeflemea: „Cam frig pe la noi, Kaizere, nu-i așa?” „Nu-mi pasă: mulțumită elefantului ăsta pot întreține toată iarna focul în Balkani!”³⁷ (Fig. 33)

Ferdinand al României este prezentat totdeauna demn și sobru, strâns în tunica sa de general de cavalerie, iar remarcile sale sunt înțelepte și ironice în vreme ce Ferdinand al Bulgariei apare totdeauna în atitudini ridicole iar schimbul de replici pe care îl are cu aliatul său prusian ori cu ceilalți tovarăși de arme îl plasează într-o situație penibilă de subordonare și nesiguranță. Ferdinand de la nord de Dunăre este un *raissonneur* iar cel de la sud de Dunăre este un personaj buf și jalnic.

Alte două coperti realizate de Murnu în primele două numere din anul 1916 ale revistei dezvoltă tema impozantului nas bulgar. În prima imagine, țarul se plânge de frig și de faptul că aliații nu-i pot ține de cald într-atâta încât i-a înghețat nasul³⁸ (Fig. 34). În următoarea ilustrație Franz Joseph se miră de forma căștii kaiserului care nu mai are țepușa obișnuită, iar când acesta și-o ridică se vede că pe creștetul imperial stă tolănit Ferdinand iar nasul proeminent a trecut prin calota căștii³⁹. (Fig. 35) Comentând despre noul aliat al kaiserului, regele nostru conversează cu primul său ministru, Ionel Brătianu, care nu-l recunoscuse pe țar sub casca prea asemănătoare cu un ceaun de mămăligă de sub care apărea nasul enorm al purtătorului, ca un făcăleț⁴⁰. (Fig. 36)

Caricaturiștii de la „Frunica” îl foloseau pe suveranul țării ca simbol al aspirațiilor naționale. Chiar dacă neutralitatea apăsa greu pe umerii guvernului și a coroanei, această soluție fiind privită cu suspiciune de Antantă, spiritele progresiste ale țării aveau mari speranțe că nu peste mult se vor alătura beligeranților. Ilustrațiile copertelor se făceau ecoul acelor idealuri naționale. Într-una dintre ele, Ferdinand își ascutea sabia, vegheat din țării de înaintașii săi iluștri, Alexandru Ioan I și Carol I care îl îndemneau spre a acționa neîntârziat: „Unirea Principatelor o făcurăm; e rândul tău să faci unirea cea mare... Vocea României de ce nu o ascuți?” – întrebă ei, și primesc răspunsul „Nu vedeți că o... ascut?”⁴¹ (Fig. 37) Într-o altă compoziție, regele era așezat pe o băncuță alături de Transilvania, o țărăncă frumoasă, care dădea cu tifla împăratului

³³ *Furnica* nr. 9/ 20 octombrie 1915.

³⁴ *Furnica* nr. 17/ 23 decembrie 1914.

³⁵ *Veselia* nr. 14, 31 martie 1916.

³⁶ *Furnica* nr. 14/ 24 noiembrie 1915.

³⁷ *Furnica* nr. 15/ 1 decembrie 1915.

³⁸ *Furnica* nr. 20/ 5 ianuarie 1916.

³⁹ *Furnica* nr. 21/ 12 ianuarie 1916.

⁴⁰ *Furnica* nr. 13/ 18 noiembrie 1915.

⁴¹ *Furnica* nr. 21/ 20 ianuarie 1915.

austriac, îmbrăcat în straie femeiești și legat la ochi pentru a juca baba-oarba în afara unei îngrădituri de puști cu baionetă, surmontate de chipul domnitorului Mihai Viteazul. Cei doi îl ironizau, în rime, pe vârstnicul monarh: „Ar veni bătrâna/ Da’ nu-i prea dă mâna/ Să sară pârleazu/ Lui Mihai Viteazu!”⁴² (Fig. 38) Regele Ferdinand a fost asemuit, în viziunea lui Murnu, cu însuși Isus Cristos, așteptat să mântuiască Transilvania de robie. Într-o planșă cu două registre este figurat, sus, Mântuitorul intrând în Ierusalim călare pe măgar, iar jos regele, aureolat, intrând în Alba Iulia călare pe un...maghiar, în fruntea trupelor sale, și ovaționat de populația locală⁴³. (Fig. 39)

Aceasta nu a fost unica reprezentare a suveranului asimiliat unei sintaxe plastice sacre. Pe coperta revistei din 11 august 1915 – număr publicat în preajma mării sărbători creștin-ortodoxe a Adormirii Maicii Domnului la care chiar se face referire în textul însoțitor – monarhul apărea în chip de icoană, cu trăsături hieratice și în veșminte de mare ierarh, dar pe capul înconjurat de nimbul sfințeniei purta coroana regală. În fața sa se prosternau și-și faceau cruci oamenii săi politici, Ionel Brătianu, Alexandru Marghiloman și Take Ionescu. Intitulată *Hramul dela Sinaia*, imaginea are o legendă elocventă: „Deși sunt de religii politice diferite, totuși există o icoană la care tustrei se închină deopotrivă de smeriți: *Sfânta Maria...Sa*”⁴⁴. (Fig. 40)

Sărbătorile religioase ofereau motiv de a fi adaptate la realitățile politice și militare ale momentului. În preajma Paștilor anului 1916, întâi *Furnica* apoi *Veselia* au publicat pe coperti niște scene în care era evocată Crucificarea dușmanilor forțelor Antantei. Murnu a imaginat o scenă de Calvar, kaiserul cărând în spinare crucile pe care erau răstigniți aliații săi, în vreme ce, de la baza colinei, era supravegheat de regele Angliei, George al V-lea, președintele francez Poincaré în frac de gală dar cu o cască de dragon pe cap, urmați de două figuri generice de antantiști, un micuț bersaglier italian și un cazac bărbos, toți cu săbiile scoase⁴⁵. (Fig. 41) San-George, artistul *Veseliei* compunea pentru coperta policromă a numărului din 7 aprilie, la două zile după apariția *Furnicii*, o scenă de pe Golgota. Sub titlul *Săptămâna Patimilor... războiului*, pe pagină apar kaiserii german și austriac și țarul bulgar crucificați în vreme ce sultanul otoman o ia la sănătoasa, în fundal. La picioarele crucilor, îmbrăcați în armuri și cu togi romane dar păstrându-și pe cap chipiul franțuzesc, căciula căzăcească, pălăria de bersaglier sau boneta (*pill box*) britanică, sunt reprezentări ale soldaților Antantei, cu sulite în mâini, pregătindu-se a-i străpunge pe supliciați⁴⁶. (Fig. 42) Ferdinand al Bulgariei, cu nasul său mare, are o expresie de teamă și surprindere pentru situația dramatică în care se afla. O altă referire la o mare sărbătoare a românilor, Sf. Gheorghe (23 aprilie) – când, tradițional, orașenii lipsiți de proprietăți imobiliare schimbau locuința – i-a oferit lui San-George un motiv de ironizare a centralilor: ca un chiriaș în curs de mutare, kaiserul apare cocoțat pe bagajele heterocilite (boccele, lăzi, tunuri crăpate, puști, baionete și lănci îndoite, cizme găurite în talpă) îngrămădite într-un camion la care trag cu greu, fiecare în altă direcție, bulgarul, austriacul și turcul, fapt ce-l face pe Wilhelm al II-lea să remarce, în perfect limbaj bucureștean – „Bre, dar multe drumuri duc la proprietărea aia, coana... Victoria!”⁴⁷ (Fig. 43) *O partidă de biliard* a fost un alt subiect pe care desenatorul „Veseliei” l-a ales spre delectarea cititorilor revistei. Jucători sunt cele două tabere opozante. Pe postavul verde al mesei era trasată harta câmpului de luptă cu punctele fierbinți ale momentului – Verdun, Triest, Bucovina. Dacă toți centralii sunt recognoscibili sub trăsăturile monarhilor respectivelor țări, pentru aliați au fost folosite figuri tip de francez, italian, britanic și rus. Englezul cu favoriți roșii scrie cu tibișir scorul pe tablele celor două echipe: Centralii și Quadrupla. Pe două ferestre din dreapta și stânga partida este chibătită de un dorobanț român și de un evzon grec, aflați încă în poziția de neutralitate. În prim plan, Nazone discută, precipitat, cu sultanul pe când kaiserul își șterge fruntea de transpirație iar Franz Joseph privește, uimit, pierderea ce i-o semnalează, zâmbind, rusul⁴⁸. (Fig. 44) În numărul din 4 august 1916, cei patru suverani reuniți pentru a forma Puterile Centrale au fost satirizați prin prezentarea sub forma unor *Animale de pradă*: Wilhelm era vultur, Franz Joseph era vampir, sultanul era bufniță iar țarul corb. Lendenda preciza: „Cât mai multe cadavre nu ne supără”⁴⁹. (Fig. 45) Pe pagina a doua era inserată și o poezioară naivă semnată cu pseudonimul Dălacomplect, care dădea explicații despre ilustrația de pe copertă⁵⁰.

⁴² *Furnica* nr. 9/ 28 octombrie 1914.

⁴³ *Furnica* nr. 29/ 17 martie 1915.

⁴⁴ *Furnica* nr. 51/ 11 august 1915.

⁴⁵ *Furnica* nr. 33/ 5 aprilie 1916.

⁴⁶ *Veselia* nr. 15/7 aprilie 1916.

⁴⁷ *Veselia* nr. 17/21 aprilie 1916.

⁴⁸ *Veselia* nr. 28/ 7 iulie 1916.

⁴⁹ *Veselia* nr. 32/ 4 august 1916.

⁵⁰ *Ibidem*, „(...) Iată ici este Vulturul –
Kaizerul stăpân pe hoituri,

Într-o nouă serie de caricature ale lui Ary Murnu din vara lui 1916, Ferdinand al Bulgariei apărea în situațiile cele mai penibile: fie nasul său era termometrul cu care se măsura temperatura situației din Balcani, în vârful său aflându-se kaiserul și toată scena fiind observată, impasibil, de Ferdinand al României⁵¹ (Fig. 46), fie era periscopul unui caraghios submarin bulgăresc format chiar din trupul mătăhălos al țarului, tras pe sub apă de un car cu boi⁵² (Fig. 47), fie era elefantul de ai cărui fildeși fusese aninat un comod leagăn în care se odihnea kaiserul, păzit de muște și de căldură de evantaiul mănuit de sultan pe când bătrânul împărat austriac picotea între picioarele mărețului pahiderm⁵³ (Fig. 48). Tema mutării chiriașilor, după obiceiul locului, la date fixe, primăvara sau toamna, de Sf.Gheorghe sau de Sf. Dumitru, a fost speculată și de Ary Murnu într-un desen în care țarul cără în spinare un coșciug pe care scrie „Dinastia Coburg”, grăbindu-se spre o nouă adresă și explicându-i aceasta lui Franz Joseph, care abia se mai putea sprijini în cârji „Mă mut, nene Ioșca: n-ai auzit că Rusul mă dă afară din casă?”⁵⁴ (Fig. 49)

Începând cu acest număr, Ferdinand al Bulgariei nu a mai fost reprezentat de desenatori, ca până la acea dată, în măreția sa cazonă, cu lente, decorații, baston de mareșal și cizme strălucitoare, ci într-o uniformă ponosită și încălțat cu opinci, după tipicul trupelor sale modest echipate. Pe o planșă dublă, din mijlocul revistei publicată pe 10 octombrie 1916, Aliații – între care ultimul venit, românul, se află în prim-plan – interpretează un *Mare concert de adio* la o orgă ale cărei tuburi sunt țevi de diverse calibre ce-i împroașcă pe centralii care fug⁵⁵. (Fig. 50) Pe coperta numărului din 31 octombrie, regele Ferdinand stă de vorbă cu Europa, sprijinită în spadă, care se miră de apetitul centralilor care rod, hulpavi, osul pe care scrie România: „Flămânzi trebuie să mai fie de și-au pus toată nădejdea într-un ciolan de ros” la care monarhul nostru o liniștește „N-ai teamă, madam Europo... osul e tare: o să le rămâie dinții în el!”⁵⁶ (Fig. 51)

Francisc Șirato a imaginat un banchet al centralilor unde kaiserul ridică un toast, deloc măgulitor, în cinstea țarului bulgar: „Beau acest pahar în sănătatea lui Nazone, bravul nostru aliat, viteazul nostru aliat! și să rugăm pe Dumnezeu ca noi, Germanii, niciodată să nu semănăm...Bulgarilor!”⁵⁷ (Fig. 52) În toate situațiile, țarul era reprezentat ca un personaj de comedie bufă, demn de a se face glume pe seama sa.

În ultimul număr al revistei, datat 14 noiembrie 1916, și difuzat înaintea ocupării Bucureștilor de trupele Puterilor Centrale pe 6 decembrie, țarul bulgar apărea în două caricaturi, ambele datorate lui Murnu. În prima, reprodușă pe copertă, monarhul român l-a ridicat pe inamicul vecin de turul pantalonilor și-l ținea suspendat pe când aliații săi o luau la sănătoasa. În vreme ce acesta se căina că e tratat astfel și amicii nu-i mai sar în ajutor și-i trag „chiulul”, Ferdinandul de la nord de Dunăre i se adresa disprețuitor făcând un joc de cuvinte: „Nu-ți face inimă rea, bulgăroiule: asta înseamnă că te-ai civilizat... că ai făcut cunoștință cu «kiul-turul» german”⁵⁸. (Fig. 53) A doua caricatură îl prezenta pe țar galopând pe un cal ce avea o elice sub coadă în vreme ce călărețul avea o alta la nas. Desenul se intitula *Invenție bulgărească – rolul lui Nazone în Balkani* iar legenda dădea noi explicații: „Zi și noapte cutreieră văzduhul cu aerocalul său”⁵⁹ (Fig. 54)

Odată cu ocuparea Capitalei de inamic, revistele umoristice își încetează apariția. Refugiat la Iași, George Ranetti, directorul *Furnicii*, avea să editeze, începând din luna martie 1917, o nouă revistă de umor, *Greerul*, unde caricaturile avea să fie semnate de un artist de mare valoare dedicate acestui gen, B'Arg, ce mai colaborase la *Mojicul*. Față de varianta bucureșteană a revistei unde coperțile foloseau policromia, la

---

Și alături e Vampirul
Sângele sorbind din coifuri,
Amândoi un «duo» sânt
Fioros cum nu-i cuvânt.
Iar quartetul îl compune,
Bufnița și vilul corb,
E Nazone îngâmfatul
Turcul cu ochii mari dar orb
Și cu toți, ca lupu-n târlă,
Sânge vor să curgă gărlă...”

⁵¹ *Furnica* nr. 50/ 1 august 1916.

⁵² *Furnica* nr. 52/ 15 august 1916.

⁵³ *Furnica* nr. 50/ 1 august 1916.

⁵⁴ *Furnica* nr. 7/ 31 octombrie 1916.

⁵⁵ *Furnica* nr. 4/10 octombrie 1916.

⁵⁶ *Furnica* nr. 7/31 octombrie 1916.

⁵⁷ *Furnica* nr. 6/24 octombrie 1916, p. 3.

⁵⁸ *Furnica* nr. 9/ 14 noiembrie 1916.

⁵⁹ *Ibidem*.

Iași, date fiind marile lipsuri de materiale tipografice de bună calitate și a condițiilor precare de imprimare, coperta folosea doar o singură culoare alături de conturile negre. Ferdinand al Bulgariei apare ca erou al multora dintre ironiile talentatului desenator, mai întâi în noiembrie 1917 când, făcând referire la victoriile românești de la Mărășești, kaiserul își urechea aliatul pentru că nu se avântă în luptă, evitând proiectilele expediate din tranșeele noastre⁶⁰. (Fig. 55)

Fig. 52. Francisc Șirato, Un toast al Kaizerului, în „Furnica” nr. 6/ 24 octombrie 1916.

Fig. 54. Ary Murnu, Invenție bulgărească – rolul lui Nazone în Balcani, în *Furnica* nr. 9/ 14 noiembrie 1916.

⁶⁰ *Greerul* nr. 9/14 noiembrie 1916.

Fig. 55. B'Arg, Pe frontul de la Mărășești, în *Greerul* nr. 25/ 14 noiembrie 1916.

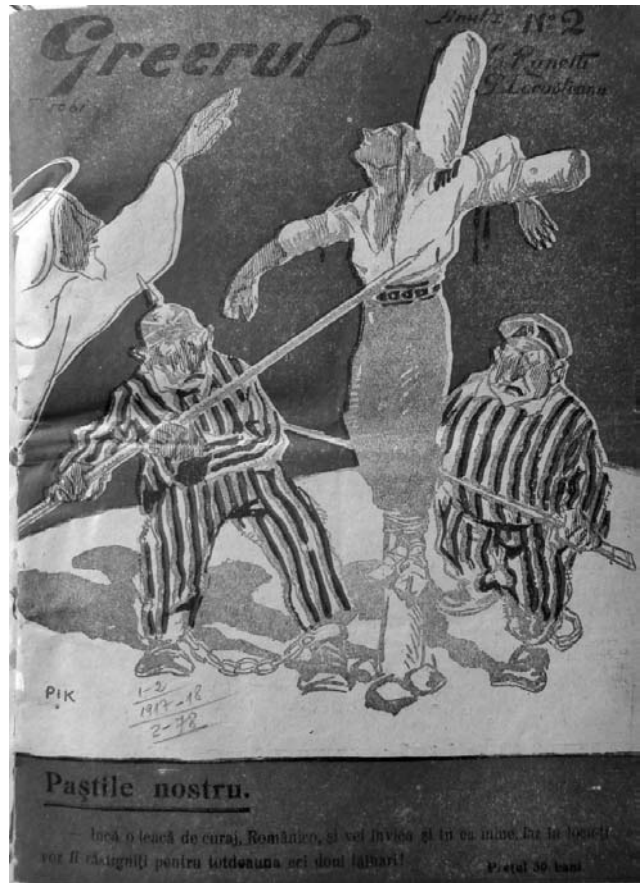

Fig. 56. Pik, Paștile nostru, în *Greerul* nr. 2/ 26 martie 1917.

Fig. 57. Autor necunoscut, Cristos a Înviat!, în *Greerul* nr. 3/ 2 aprilie 1917.

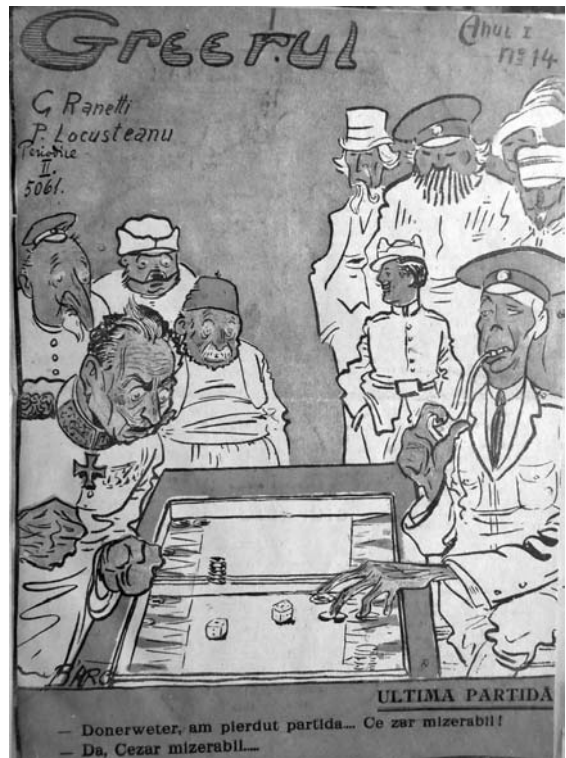

Fig. 58. B'Arg, Ultima partidă, în *Greerul* nr. 14/ 18 iunie 1917.

Fig. 59. S, După un an de război, în *Greerul* nr. 23/ 20 august 1917.

Fig. 60. Autor necunoscut, Fabulă de actualitate, în *Greerul* nr. 24/ 27 august 1917.

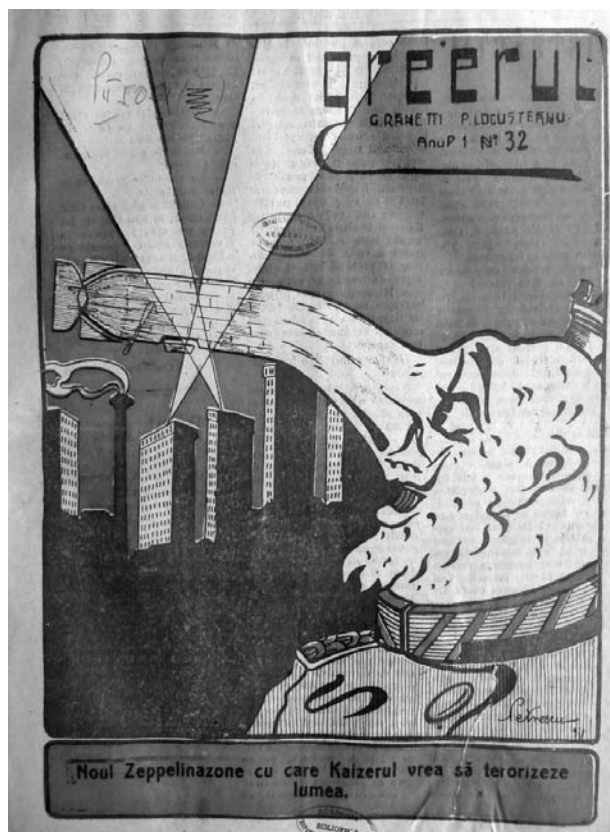

Fig. 61. A. Petrescu, Noul Zeppelinazone cu care Kaizerul vrea să terorizeze lumea, în *Greerul* nr. 32/ 22 octombrie 1917.

În preziua Paștilor, revista ieșeană a apărut cu o copertă semnată cu pseudonimul Pik unde, pe o cruce era răstignită România, în strai de săteancă, având la picioare pe kaiser și pe țar, îmbrăcați în zeghe de pușcăriași, cu lanțuri la glezne și sulite în mâini, chinuind-o pe supliciată. În extrema stângă a paginii apare Isus ce o binecuvântează și o încurajează pe crucificată: „Încă o leacă de curaj, Românico, și vei învia și tu cu mine, iar în locu-ți vor fi răstigniți pentru totdeauna cei doi tâlhari!”⁶¹ (Fig. 56) În duminica Paștilor, un artist neidentificat realiza o copertă foarte amuzantă unde soldatul român și cel rus au în mâini câte un mare ou roșu pe care apar chipurile kaiserului și țarului, pregătindu-se a le ciocni. De aici se leagă un dialog plin de înțelesuri: „– Dragă Ivane, ți-l sparg la sigur, fiindcă oul ăsta bulgăresc e tare de cap. – Tovarășe Stane, uiți însă că-n schimb oul nemțesc e tare în... partea ailaltă”⁶². (Fig. 57)

O partidă de table între kaiser și un britanic flegmatic, fiecare avându-și în spate aliații drept chibiți, este tema următoarei ilustrații de pe coperta revistei ieșene din 18 iunie 1917, tipărită în oranj și negru, albul fiind valorificat foarte judicios pentru uniforme. În legendă este strecurat un potrivit joc de cuvinte în dialogul dintre german și englez care jucau *Ultima partidă*: „Donerweter, am pierdut partida... Ce zar mizerabil! Da, Cezar mizerabil...”⁶³. Kaiserul privește, cu ochii holbați, tabla de joc iar, peste umărul său, cu figuri plouate, sunt bulgarul Ferdinand, sultanul otoman și un austro-ungar cu mustați mari. De cealaltă parte, soldatul român, mititel și foarte zâmbitor, cu mâinile în buzunare și capela pusă, ștregărește, pe-o sprânceană se află înaintea celorlalți aliați, mult mai înalți decât el, rusul, americanul simbolizat de Unchiul Sam, francezul și italianul, în acest fel subliniindu-se proporția armatei române în cadrul trupelor aliate. (Fig. 58)

Autorul copertei numărului din 20 august 1917, intitulată *După un an de război* rămâne, deocamdată neidentificat, semnând în dreapta jos, cu inițiala S. El l-a prezentat pe kaiser la frizer, tuns cu sabia de generalul Alexandru Averescu, zâmbitor și glumeț ce-și întrebă clientul „Ei, ce zici, Kaisere, de bătălia de la Mărășești?” la care răspunsul e pe măsura desenului „Mă rășeși!”⁶⁴ În partea stângă, apare îngenunchat țarul bulgar care lustruiește, cu temeinicie, cizmele patronului său german. (Fig. 59) Nasul său mare a luat forma unui cioc de pasăre calao. Sarcasmul mușcător al caricaturistului l-a plasat pe inamicul de la sud de Dunăre în această poziție de umilitoare servitute față de kaiser.

Un alt desen publicat fără semnătură face apel la o fabulă foarte cunoscută a lui Esop, „Vulpea și strugurii”. Doar că, în această *Fabulă de actualitate*, în locul vulpii era figurat kaiserul cu mustațile în vânt și cască pe cap, călare pe un asin răpciugos cu trăsăturile țarului Ferdinand, a cărui șapcă era strânsă de urechile mari și păroase. Ei trec pe sub o boltă de viță și, pentru a întări senzația de acreală a stugurilor, imaginea a fost tipărită în verde⁶⁵. (Fig. 60) Desenul era însoțit și de niște rime naive care făceau referire la dificila campanie din Moldova.

Ultima copertă care-l are drept personaj pe țarul Bulgariei a apărut pe 22 octombrie, sub semnătura lui Aurel Petrescu. La fel ca într-un desen din revista *Mojicul*, și aici, nasul lui Nazone a devenit armă de luptă a kaiserului sub forma unui zeppelin prins în razele încrucișate a două reflectoare⁶⁶. Posesorul nasului, plasat în dreapta paginii, ca un căpcăun vorace, pare surprins și speriat de urmările previzibile ale acestei luminări a observatorilor din artileria inamică. Este interesant că autorul imaginează un peisaj de-a dreptul american, cu zgârie-nori de pe a căror platformă sunt îndreptate razele de lumină spre obiectul zburător. (Fig. 61)

După această dată, cei doi Ferdinandzi nu au mai reprezentat un subiect atractiv pentru desenatorii satirici ai unicei reviste umoristice românești, care apărea în teritoriul atât de limitat al țării, după ocupația inamică a părții de sud și a Capitalei, ei găsind alte teme recompensante în realitățile la zi.

*

Maeștri ai desenului satiric, colaboratorii revistelor de specialitate din București și Iași au realizat o iconografie umoristică de mare valoare și interes a participării țărilor vecine, România și Bulgaria, la Marele Război, aflate în tabere antagoniste. Figurile celor doi monarhi au oferit subiecte generoase de hilaritate pentru penița înveninată a caricaturiștilor noștri, fie ei binecunoscuți, semnând în clar, fie dornici a-și păstrează anonimul sub un pseudonim sau o simplă inițială.

⁶¹ Greerul nr. 2/26 martie 1917.

⁶² Greerul nr. 3/ 2 aprilie 1917.

⁶³ Greerul nr. 14/ 18 iunie 1917.

⁶⁴ Greerul nr. 23/20 august 1917.

⁶⁵ Greerul nr. 24/27 august 1917.

⁶⁶ Greerul nr. 32/22 octombrie 1917.